

Ammatillinen erityisopetus ja sen toteutuminen yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa

Kaija Miettinen
FT, johtaja
Bovallius-ammattiopisto
Opetushallitus 17.1.2012
Klo 10.20 – 11.30

Menetelmät

- Kysely (Laura Jauhola)
 - Opetussuunnitelma-analyysi (Kaija Miettinen)
- } Yhdistetty samaan raporttiin
- Hyvien käytäntöjen kartoitus
"Onnistunut Opetus" –raportti tulossa
(Päivi Pynnönen ja Anu Raudasoja HAMK, Eija Honkanen Haaga-Helia, AEO)

Kysely

- yleisille ammatillisille oppilaitoksille, jotka antoivat erityisopetusta lukuvuonna 2010-2011
- kyselyssä mukana 62 koulutuksen järjestäjää
- vastausprosentti oli 78
- strukturoituja ja avokysymyksiä, joista on tehty analyysit aineiston sisällöllisen luokittelujen kautta.

Kyselyssä kartoitettiin

1. Kaikille opiskelijoille tarjottua tukea ja ohjausta eri opintojen vaiheissa
2. Erytisopetuksessa olevien opiskelijoiden työssäoppimiseen ja ammattiosaamisen näyttöihin tarjottua tukea
3. Tutkintotavoitteisen koulutuksen siirtymiin, läpäisyyn ja sen seurantaan liittyviä käytäntöjä
4. Erytisopetuksen tarpeen tunnistamisen ja perusteen määrittelemisen menetelmiä
5. Millaista erityispedagogista osaamista tulisi kaikkien opettajien hallita sekä millaista erityisopettajuutta tarvitaan tulevaisuudessa.

Kyselyssä kartoitettiin lisäksi

6. Erytisopetusta saavien opiskelijoiden oppisopimuskoulutusta
7. Vammaisten opiskelijoiden valmentavan ja kuntouttavan opetuksen tukea ja ohjausta opintojen eri vaiheissa

Opetussuunnitelma-analyysi

- Koulutuksen järjestäjän yhteinen osa
- Erytisopetuksen suunnitelma
- Muut erityisopetukseen liittyvät asiakirjat
- Sisällönanalyysi, analyysikehikkona kyselyn rakenne, tulokset yhdistetty
- 49 pyyntöä, 36 lähetti asiakirjat (87 %)

Hyvät käytännöt

- Hämeen ammatillinen opettajakorkeakoulu ja Haaga-Helia ammatillinen opettajakorkeakoulu
- Opettajien kuvauksia opetuksen menetelmistä
- ”Onnistunut opetus”

Tuloksista

- Tämän esityksen tulokset perustuvat kyselyyn sekä opetussuunnitelma-analyysiin
- Tulokset on esitetään laajemmin myöhemmin julkaistavassa raportissa
- Hyvien käytäntöjen esittely on oma kokonaisuutensa

Tuloksia

- Suurin osa erityistä tukea saavista opiskelijoista opiskelee tavallisissa ryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa = integraatio toteutuu
- Siirtymää inklusiiviseen ajatteluun on nähtävissä
- Eriyisopetus on ammatillisen koulutuksen oleellinen osa
- Eriyisopettajuus on arjen pedagogiikkaa, ”hyvä pedagogi”

Tuloksia

- Tukea pyritään järjestämään kaikille opiskelijoille, ei vain erityistä tukea tarvitseville (tuki työssäoppimisessa ja ammattiosaamisen näytöissä, opinto-ohjaus, opiskelijahuollon tuki, opiskelun henkilökohtaistaminen, varhainen tuki)
- Syrjäytymisen ehkäisy sekä keskeyttämisten vähentäminen ovat kaikille opiskelijoille suunnattua tukea, myös erityisopetusta saaville

Tuloksia

- Opetuksen yksilöllistämisen keino on tavallisimmin eriyttäminen (rästi-, tuki- yms. pajoja on 80 %:lla), uutena työpajayhteistyö
- Nivelvaiheen yhteistyö perusopetuksen kanssa toteutuu (hankkeet)
- Lähtötasokartoitukset, ryhmäyttäminen, alkuvaiheen opiskelun ohjaus toimivat
- HOJKS-prosessi hyvin samankaltainen kaikilla koulutuksen järjestäjillä

Tuloksia

- Työssäoppiminen ja ammattiosaamisen näyttäminen hyvin kuvattu (hankkeet)
- Ammatit ja ammatillisuus eivät yhteisessä osassa tai erityisopetuksen suunnitelmissa näy
- Mielenterveyden ongelmat eivät näy opetussuunnitelmissa, mutta opettajien vastauksissa kylläkin

Tuloksia

- Käsitteet ovat merkitykseltään ja sisällöltään osittain jäsentymättömiä, esim. pienryhmä, eriyttäminen, työvaltainen opetus...
- Henkilöstön nimikkeet ja tehtävät vaihtelevia, erä, erityisopetuksen koordinaattori, erityisopetuksen vastaava...
- Resurssit määritelty monella eri tavalla

Tuloksia

- Erytisopetuksen perusteen luokittelu ei ole yhdenmukainen eri oppilaitoksissa
- Opettajien on vaikea kuvata sitä, miten he ammatillista erityisopetusta toteuttavat
- Työllistymisen tukeminen (uraohjaus) ei opetussuunnitelmissa näy
- Vaikuttavuutta seurataan yksittäisen opiskelijan tasolla, mutta ei kokonaisuuden tasolla

Tuloksia

- Hankkeiden vaikutus näkyy opetussuunnitelmissa
- Aikuisten tukeminen on tullut mukaan opetussuunnitelmiin
- Oppimisympäristöt ovat monimuotoistuneet
- Verkostot näkyvät opetussuunnitelmissa

Työryhmän kehittämisehdotukset

Yksilöllisten opintopolkujen tukeminen 1/2

- Työpaikkaohjaajien osaamista tulisi tukea tarjoamalla materiaalia esteettömän työssäoppimisen mahdollistamiseksi ja erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoin huomioon ottamiseksi.
- Arviointiosaamista tulisi vielä parantaa ja sanallisen arvioinnin hyödyntämistä ammattiosaamisen näyttöjen arvioinnissa tulisi lisätä, jotta erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan osaaminen saadaan näkyväksi: Opiskelija saa palautetta omasta osaamisestaan monipuolisemmin ja arviointi tukee työelämään siirtymistä kun osaaminen on kuvattu myös todistukseen.
- Varautuminen tutkinnon suorittamiseen osissa on erityisopetuksen näkökulmasta selkeästi puutteellista. Tutkintoja tulisi monipuolistaa ja tutkinnon osien suorittamisen käytäntöjä tulisi kehittää ja mallintaa. Opiskelijan työllistymistä tukevia valinnaisuuksia myös muista tutkinnoista tulisi hyödyntää erityistä tukea tarvitsevien yksilöllisten opintopolkujen suunnittelussa.

Työryhmän kehittämissuhteet

Yksilöllisten opintopolkujen tukeminen 2/2

- Erilaisissa oppimisympäristöissä hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista tulisi kehittää ammatillisessa ja valmentavatyypisessä koulutuksessa.
- Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opintojen aikana tapahtuva ja jatko-ohjaukseen tarjottu resurssi tulisi varmistaa oppilaitoksissa. Uraohjaus tulisi tehdä läpinäkyväksi myös erityisopetusta saaville.
- Opiskelijoiden sijoittumista valmistumisen jälkeen tulisi seurata. Lisäksi tulisi tehdä näkyväksi, kuinka pitkällä aikajänteellä seuranta tehdään. Seuranta tulisi nähdä työelämän tarpeiden mutta myös yksilön näkökulmasta tärkeänä koulutuksen kehittämisen välineenä.

Kehittämisehdotukset

Tuen tarpeen tunnistaminen, erityisopetuksen perusteen määrittäminen ja HOJKS-prosessin kehittäminen

- HOJKSin kirjaamisen käytäntöjä tulisi kehittää oppilaitoksissa jotta sisäinen tiedonsiirto pedagogisen tuen toteuttamiseksi paranisi. Selvityksen perusteella oppilaitokseen tarvitaan vielä osaamisen johtamista ja toimenkuviin tulisi määritellä vastuut, jotta erityisopetuksen suunnitelmallinen toteutus saadaan läpinäkyväksi.
- HOJKS-prosessiin tulisi luoda hyviä käytänteitä. Oppilaitoksissa HOJKS-työ olisi luontevaa liittää kiinteäksi osaksi organisaation laadunhallintaa.
- Erityisopetuksen perusteita tulisi tarkastella opiskelijan yksilöllisistä tarpeista ja pedagogiikan kannalta. Käsitteistö olisi hyvä avata ja merkitystä selventää oppimisen ja muun tuen näkökulmasta.

Kehittämisehdotukset

Ohjauksen ja tuen kohdentumisen ja vaikutusten seurata ja arviointi

- Ohjauksen ja tuen seurantaan ja arviointiin tulisi saada kehittävä työnote. Oppilaitoksissa tulisi tehdä enemmän seuranta tukitoimien vaikuttavuudesta, joka kytketään osaksi organisaation laadunhallintaa.

Kehittämisehdotukset

Opettajuus, erityisopettajuus, arjen erityisopetus 1/2

- Opettajakoulutukseen tulisi sisältyä enemmän ohjaus- ja vuorovaikutustaitoja. Erityispedagogiikka tulisi sisällyttää vahvemmin opettajaopintoihin ja osaamisen pedagogista johtamista tulisi tuoda esiin systemaattisemmin opettajan opinnoissa.
- Ammatillisessa erityisopetuksessa tulisi korostua erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan tukemisen menetelmät ammatin opettamisessa.
- Keskustelua yksilöllisen opetuksen, yksilöllisten opintopolkujen toteuttamisesta ja henkilökohtaistamisesta tulisi lisätä. Myös opettajakoulutuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota opetuksen yksilöllistämisen taitoihin.

Kehittämisehdotukset

Opettajuus, erityisopettajuus, arjen erityisopetus 2/2

- Opettajuuden ja erityispedagogiikan osaamisen kehittämisessä yhteistyötä tulisi jatkaa ja syventää ammatillisten erityisoppilaitosten kanssa.
- Psykkistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden hoitotahon tulisi nivoutua osaksi oppilaitoksen arkea. Tarvitaan vuorovaikutusta ja yhteistyön metapuhetta siitä, mitä kultakin taholta odotetaan sekä tietoa siitä, miten opiskelijan kuntoutusta voisi edistää opetuksessa.

Kehittämisehdotukset

Vammaisten valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus

- Valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ammatillisuutta tulisi painottaa ja se tulisi nähdä vahvemmin osana ammatillista koulutusta.
- Koulutuslakohtaisten opintojen toimeenpano ja sen merkitys vammaisten opiskelijoiden valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen osana työllistymisen ja jatko-opintojen näkökulmasta tulisi selvittää.

Erityisopetusta tarvitsevat opiskelijat oppisopimuskoulutuksessa

- Tiedotusta tulisi lisätä niin käytössä olevista tukikeinoista kuin työnantajien positiivisista kokemuksista. Ohjaus- ja tukijärjestelmän synnyttämiseksi tulisi lisätä koulutusta, ohjeita ja malleja tuetun oppisopimuksen sekä lisäkoulutuksen hankintasopimuksen mahdollisuuksiin ja tekemiseen. Tuetun oppisopimuksen hankkeiden hyviä toimintamalleja ja aineistoja tulisi koostaa ja levittää laajemmin.

Yleisiä päätelmiä

Ammatillinen erityisopetus on löytämässä vakiintuneet tavat toimia ja oman toiminta-alueensa

Ammatillinen erityispedagogiikka?

Yleisiä päätelmiä

Ammatillinen erityisopetus on peruskoulun jatke
vaiko ammattiin ja aikuisuuteen valmentautumisen
alku?

Mistä otetaan käsitteet? Ammattikasvatus ja
aikuiskasvatus vahvemmin esille? Vai luodaanko
omia käsitteitä?

Johtopäätelmiä

Hankkeiden vaikutukset näkyvät vahvasti ammatillisen erityisopetuksen toteuttamisessa

Uudistumista edistetään ulkopuolisille interventioilla

Johtopäätelmiä

Ammatillinen erityisopetuksen vaikuttavuutta ei järjestelmätasolla seurata ja arvioida

Seurantaa, tutkimusta, laatutyötä?

Johtopäätelmiä

Ammatillinen erityispedagogiikka
ammattikasvatuksen osa-alueena on
jäsentymätön alue

Tutkimustoiminta?